

ЯКІСТЬ СУЧАСНИХ ДИСЕРТАЦІЙ: ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Повідомлення, затрунуті в останніх публікаціях про якість захищаних дисертацій в Росії, спонукають нас задуматись. У цих публікаціях названі лише видимі аспекти цього айсберга проблем: підготовка наукових кадрів, обсяг компілята й плагіату у дисертаціях зашкалює, дисертації виконуються «під замовлення», відсутня атмосфера нестерпності до сформованої негативної практики. Важливо визначити яка ціль захисту дисертацій: отримання диплому або захист реального наукового результату. Нажаль в багатьох випадках домінує перше.

Престиж вищої освіти падає в міру того, як університетський диплом перестає бути гарантією швидкого працевлаштування, цікавої роботи й гарних професійних перспектив. В умовах, коли соціальна привабливість і мотивація до ефективної наукової діяльності втрачені, вимоги до претендентів на одержання наукового ступеня кандидата й доктора наук знизилися, а реальний контроль за їхньою якістю недостатній [1, с. 166]. Вивчення питань захисту дисертацій займається небагато вчених [1, 2, 3, 4]. Нажаль, методології дослідження та вимогам до захисту приділяється мало уваги, хоча ДАК України постійно підвищує вимоги до дисертацій [5].

Беручи до уваги сказане перед нами виникають кілька пошуково-дослідницьких і організаційних проблем:

- зміни в умовах господарювання інформації, що позначаються на одержанні дослідником;
- підготовка до проведення досліджень;
- процедура захисту дисертацій;
- визнання результатів дослідження, його реальну конструктивність.

Мета статті: визначити основні проблеми у підготовці дисертацій та шляхи їх вирішення.

Сучасний стан економіки формує ряд безпечних особливостей дослідження: недостатність інформаційної бази, наявність тіньової економіки, що вимірюється за допомогою особливих методів, увага до «комерційної таємниці», різнохарактерні форми господарювання, які неможливо охопити однорідними показниками, динамічність розвитку систем, що вимагає вивчення ситуації, а не динаміки, як це було раніше, недостатня об'єктивність статистичних матеріалів.

Рівень вірогідності традиційних джерел інформації (статистичні звіти, матеріали галузевих міністерств та ін.) значно знизився. Широке поширення одержала комерційна інформація, викликана в цей час не стільки бажанням збереження наявних know-how та інновацій, скільки прагненням приховання інформації про реальне положення справ з метою мінімізації податків, що сплачують. На підприємствах використовується система, практично, потрійного обліку, що істотно спотворює вірогідність оперативної й статистичної інформації, доступної дослідникові. Як результат це суттєво знижує об'єктивність дослідження економічних процесів.

Таким чином, вибір інформаційної бази дослідження, яка б відповідала сучасному рівню розвитку ситуації в економіці, пов'язаний зі значними труднощами, викликаними фактичним визнанням існування значної частки тіньової економіки, методологічною слабкістю аналітичних матеріалів органів державної статистики, а також зниженням рівня вірогідності офіційної інформації.

Особливості трансформації механізмів адміністративного управління в механізми самостійного господарювання накладають свій істотний відбиток на зміну економічної філософії, формування нових методологічних концепцій. Нові умови господарювання визначають розвиток протизатратного механізму й розробку методологічних основ розрахунку обсягу втрат у господарській діяльності. До останнього часу не велася розробка методів визначення тіньових втрат. Розвиток тіньової економіки в умовах реформування багато в чому визначається становленням фіскальної податкової політики, а також поетапною легалізацією тіньових доходів. У цілому оцінка масштабів тіньової економіки виробляється за допомогою різних методів,

які в більшості випадків мають тенденцію недооцінювати її розміри (метод стійких взаємозв'язків і монетарні методи). Це вимагає якісно нових економічних досліджень, спрямованих на стабілізацію, розвиток і підвищення ефективності господарських механізмів.

Особливо важливо сказати про методику дослідження економічних процесів яка є в дисертаціях самим уразливим аспектом. Основне в сучасній економічній науці – це побудова припущень, спроба вловити закономірності, перевіряючи їх на практиці. Відсутність вітчизняної школи ринкових наукових досліджень в економіці привело до того, що методології досліджень приділяється незаслужено мало уваги. У дослідженнях з подібних проблем використовуються різні методичні підходи, що не дають можливості адекватного зіставлення отриманих результатів [2].

Особливого значення набувають методи дослідження тіньової сфери, оскільки вона стала засобом виживання фізичних осіб, та й значною мірою суб'єктів господарювання. Все це висуває нові вимоги до використовуваного інформаційного матеріалу й удосконалювання методології дослідження.

Таким чином, як пріоритети розвитку економічної методології необхідно виділити: використання більше широкого набору методів досліджень, актуалізацію наукового пошуку в області інформаційних основ дослідження, обґрунтування мінімально значимих рівнів наукового пошуку, реалізацію стратегії пріоритету ситуаційних досліджень на противагу розповсюдженому донедавна їхньому хронологічному характеру. У зв'язку із цим, потребується якісно новий рівень підготовки самих дослідників, широке використання маркетингових і соціологічних методів досліджень, розробка методичних підходів до вивчення й оцінки нових економічних явищ (тіньової економіки, реформування, мотивації), без чого не можна ефективно вивчати діяльність суб'єктів господарювання.

Якщо півстоліття тому для повноцінного наукового дослідження й глибокого аналізу його результатів було необхідне лише володіння показниками оцінки ефективності на різних рівнях керування, то сьогодні особливого значення набуває визначення економічної й соціальної ефективності.

Дисертант у ході роботи повинен начитатися, опанувати понятійним апаратом, сформувати концептуальне бачення проблеми й лише потім оформляти логіку дослідження. На жаль нечіткість завдань, поставлених перед дослідженням, формує аморфність розгляду проблематики. Завдання, наукова новизна й висновки, як правило, не збігаються. Висновки частенько констатують що і як робилося, а не що отримано, запропоновано. Дисертації (особливо по держуправлінню) не містять розрахунків, обґрунтувань, оцінки ефективності запропонованого. Статистичний матеріал, що приводить, не завжди об'єктивно оцінюється. Немає порівняння з іншими регіонами, галузями, країнами.

Розділ заключний (третій – у кандидатських, п'ятий або шостий у докторських дисертаціях) повинен мати концепцію, стратегічні напрямки, механізми їхньої реалізації, критерії й рівень оцінки ризиків реалізації запропонованих рішень. Нажаль у більшості робіт такий підхід відсутній, а якщо є присутнім, то носить абстрактний теоретичний характер. Дисертації з економіко-математичних методів не відбивають реальної економічної практики. І, навпаки, дисертації по економіці страждають відсутністю економічного моделювання. Поки не вдасться одне доповнити іншим.

Довідки про впровадження результатів дослідження носять, як правило, декларативний загальний характер, що не дозволяє судити про конкретний внесок автора.

Публікації за підсумками дослідження «організуються» у мало значимих збірниках, рецензування їх формально. Що стосується докторських дисертацій, то публікації повинні носити міжнародний, а не регіональний або галузевий рівень. Потрібна географія публікацій, а конкретні журнали або збірники праць закордонних видань повинні бути запропоновані ДАКом України.

25 років тому дисертацію міг захистити будь-який аспірант, що виконав самостійне дослідження. У цей час положення істотно змінилося. Частина дисертантів захищає роботи, які виконані «під замовлення». Ціна питання стала залежити від платоспроможності замовника. Нажаль, неформальні відносини стають усе більше встояними. Чиновники й частково підприємці усе більше цікавляться тим, щоб на їхніх візитках було зазначено вчений ступінь.

Безсумнівно позитивним є рішення ДАК України про зміни в складі рад при їхній реєстрації (не менш 6 своїх докторів у складі ради). Це обмежує формування келійних, «ручних», містечкових рад. Проте, в ряді рад захист проводиться без реальної дискусії, скоріше проходить формально.

Чи часто ми, члени спеціалізованих вчених рад, насправді віддаємо перевагу істині, голосуючи за присудження певному здобувачеві вченого звання, перед можливістю втрати товариських відносин з друзями-вченими, які з певних причин прямо зацікавлені в позитивному голосуванні щодо цього здобувача. Думаю, кожний з нас може пригадати таке голосування, коли перевага була віддана збереженню дружніх відносин всупереч істинності того результату, що був отриманий у дисертації.

Як вийти із цієї ситуації? Як не скривдити здобувача, його керівника, опонента, інших членів рад, критикуючи їхню помилкову позицію? Як не перетворити захист дисертації в судилище над здобувачем і його керівником? Як, не піти проти істини й не втратити друзів? Адже саме колектив, а не окремий науковець визначає основні постулати науки.

На Україні майже 600 спеціалізованих вчених рад по захисту дисертацій. Тільки в 2012 році захищено 6000 докторських і кандидатських дисертацій, з яких відхилено ДАКом України 0,25%. Здавалося б, що положення задовільне, але не раз відзначалося, що в точних науках рівень якості дисертацій досить високий, а по політології, соціології, педагогіці, економіці, госууправлінню істотно нижче.

Значна частина робіт носить комплілятивний характер, а рівень перевірки робіт на антиплагіат у самих радах явно недостатній. Щоб була можливість реально оцінити якість дисертацій, потрібно завчасно знайомити громадськість зі змістом дисертацій, що представляють до захисту. Необхідно організувати реальне, а не формальне попереднє заслуховування дисертацій для того щоб установити наскільки дисертація відповідає встановленим вимогам.

Необхідно рецензувати роботи на попередній стадії не формально, а реально залучаючи до цього зовнішніх рецензентів. Найкраще розміщати дисертації на сайтах рад за місяць до захисту. Тоді сирі, «глевкі» дисертації не будуть йти паралельно з доробками. І поспішність, квапливість за суспільним визнанням заслуг пошукачів буде виключена.

Важливо не те, щоб весь текст дисертації був новим (у ньому в огляді літератури може бути й виклад відомих теорій, цитування, і бібліографічні описи публікацій [а ці бібліографічні описи, як правило, усі відомі]). Важливо зовсім інше (основне!), щоб у тексті в якихось крапках були нові знання. Захисту повинен підлягати не текст, а знання (у формі тверджень), які і є в дисертації.

ДАК України доцільно розділити пункт «Вимог...» до «Наукової новизни отриманих результатів» на два: «Положення, які виносять на захист» і «Новизна положень». У кандидатських дисертаціях положення повинні стосуватися нових наукових завдань (завдань), а в докторській – нових напрямків розвитку науки.

Проблема недовіри до результатів дослідження які виникли у суспільстві переборюється тільки діями, відчутними змінами в організації підготовки наукових кадрів. Ці зміни повинні негайно відбуватися. Вони повинні бути позитивно очевидними й накопичуватися. Те, що «правила гри» змінюються й стають більше прозорими і чесними, підвищувати престиж реального дослідження повинно підтверджуватися з разу в раз – без виключень. Несумлінне поведіння повинне почати зіштовхуватися з реальними санкціями. Тільки тоді проблема недовіри почне зніматися й в остаточному підсумку може бути переборена. Необхідно підвищити статус дійсних учених, що займаються реальною наукою.

Література

1. Зінов'єв І.Ф. Інтелектуальна безпека / під ред. проф. Ф.В. Зінов'єва // Національна безпека України (методологія виміру). – С. : Фенікс, 2012. – 186 с.
2. Зінов'єв Ф.В. Методы исследования экономических процессов: [монография] / Ф.В. Зінов'єв. – С.: Фенікс, 2010. – 288 с.
3. Патрико З.В. Захист дисертації: «Друг чи істина»? : методичні рекомендації / З.В. Патрико. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2011. – 28 с.
4. Шарапова Т. Ученые считают идею главы ВАУ по защите диссертаций полумерой / Т. Шарапова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.izvestia.ru/news/546320.
5. Основні вимоги до дисертацій авторефератів дисертацій // Бюлетень ВАК України, 2007. – № 7. – С. 42

339.138

*Савіна Г.Г., д.е.н., професор,
Швець О.О., аспірант, Шаповалюк М.В., здобувач,
Херсонський національний технічний університет*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БРЕНДУ

Невід'ємною частиною існування бренду є його цінність, яка надає компанії можливість отримати додаткову лояльність з боку споживачів та підвищити прибуток за рахунок встановлення більш високих цін. За таких умов виробники повинні враховувати, що бренд є одним з головних нематеріальних активів компанії.